

Numerul 38.

Oradea-mare 18 septembrie (1 octombrie) 1905.

Anul XLI.

Apare duminica. Abonamentul pe an 16 cor., pe $\frac{1}{2}$ de an 8, pe 3 luni 4. Pentru România pe an 20 lei.

Dr. Corneliu Diaconovich.

Înnoindu-ne impresiunile dela serbările din Sibiu, suntem datori să aducem tributul recunoștinței noastre acelor care au stat în fruntea aranjamentului. Între acestia a avut un rol distins dl dr. Corneliu Diaconovich, primsecretarul Asociațiunii, care cu concursul frunțașilor inteligenței române de ambele sexe din Sibiu, a ridicat festivitățile la un nivel ne mai pomenit în istoricul culturai noastre naționale. Culmea acestora a fost inaugurarea muzeului etnografic și istoric, o nouă și importantă instituțiune culturală românească, înființată — precum a constatat dl președinte Iosif Șterca Șuluțiu în discursul seu de deschidere — la inițiativa dlui dr. Corneliu Diaconovich. Ne împlinim dar o datorie, ilustrând pagina aceasta a foii noastre cu portretul seu, în jurul căruia — drept cadru — împlătim următoarele date biografice.

Dr. Corneliu Diaconovich este de origine din o veche familie românească, imigrată în Banat pe la începutul secolului XVIII, când un anumit *Vasilie Diacon* „cărturar și zugraf dela Mănăstirea Tismana“ a condus în Banat și a așezat în apropierea Vârșetului o colonie de vre-o 50 familii din părțile județului Gorj al României de astăzi. Un descendent al acestei familii, care sub hierarchia sârbească și-a schimbat numele în Diaconovich, a fost și vestitul pedagog și scriitor bisericesc *Constantin Diaconovici-Loga*. Sub conducerea acestuia și-a făcut

studiile *Adolf Diaconovich*, părintele drului Diaconovich, care a fost timp îndelungat secretar al marelui domeniu din Banat al Societății căilor ferate de stat și și-a câștigat aici multe merite pentru înaintarea instituțiilor culturale românești de pe acest vast domeniu, care se întinde pe un feritor de aproape 40 mile pătrate dela Caransebeș spre sud-vest până la Dunăre.

Dr. Diaconovich s'a născut la 18 februarie 1859 în Bocșa-montană; și-a făcut studiile elementare în Viena și Reșița, cele secundare în Lugoj, Careiu și Timișoara, iar cele juridice în Orade și Budapesta, unde a și fost promovat doctor în drept. Dela 1880 până la 1883 a petrecut în Lugoj ca candidat de avocat, și în acest timp a fost corespondent al mai multor ziare germane și maghiare și a înființat și o revistă politică-literară sub titlul „Südungarische Revue“, care eră organul german de publicitate al luptelor românești din Caraș-Severin și în partea literară a publicat multe studii și traduceri de interes literar-românesc.

Dr. Corneliu Diaconovich.

La 1884, dr. Diaconovich a luat conducerea ziarului „Viitorul“ în Budapesta și a fost ales secretar al Conferenței partidului activist român. Tot atunci a fost invitat ca colaborator la marea publicațiune etnografică a fericitului principe de coroană Rudolf, „Die oest.-ung. Monarchie in Wort u. Bild“.

În anul următor dr. Diaconovich s'a retras, în urma unor divergențe politice, dela conducerea „Viitorul“-ui și a fondat tot în Buda-

pesta revista politică-literară »*Romänische Revue*«, care dela 1887 a fost organ oficial al Comitetului național român, și a purtat timp de 10 ani o luptă deamănă și serioasă întru apărarea politicei naționale a Românilor din țeară. Această revistă, care se trimitea gratuit în mai multe sute de exemplare la personajele și corporațiunile politice din țeară și străinătate, a contribuit foarte mult la informarea corectă a marelui public cetitor german asupra scopurilor adevărate și asupra caracterului just și legat al luptelor noastre politice; din această cauză înse revista începând a genă guvernul ungar, a fost urmărită cu procese de presă, încheiate cu condamnarea unui colaborator la închisoare și amendă în bani, și a trebuit să se retragă la Viena, unde a apărut până la anul 1894.

Pentru meritele literare ce dr. Diaconovich și le-a câștigat prin această revistă, a fost decorat de M. S. Regele României în anul 1890, la propunerea ministrului de culte T. Maiorescu, cu medalia „Benemerenti“ cl. I, și a fost ales membru corespondent și onorar al mai multor societăți savante din Germania și Italia (Muzeum für Völkerkunde în Lipsca, Academia „Stella d' Italia“, etc.)

La 1890, dr. Diaconovich a fost numit secretar al institutului de credit „Albina“, care funcționează cu întrerupere de un an, când luase concediu dela „Albina“ spre a înființa ziarul „Dreptatea“ în Timișoara, — a păstrat-o până la anul 1898, iar de-aici înainte s'a dedicat cu totul ocupațiilor sale literare.

Cu toate acestea și-a continuat activitatea și pe terenul economic, și ales la 1898 secretar al Conferinței Băncilor române și al Delegațiunii acestora, a înființat și conduce până în ziua de astăzi organul lor de publicitate „Revista Economică“ și prin scrierea sa „Problemele reformei Băncilor“ a pus bazele organizațiunii de astăzi a institutelor noastre de credit și a inițiat multe reforme salutare în sinul acestora.

De aproape 10 ani dr. Diaconovich este și cenzor al Băncii austro-ungare.

Cu »*Asociațiunea*« pentru literatura română și cultura poporului român», dr. Diaconovich a intrat în legături la anul 1892, când a fost ales membru ordinar al Comitetului central. Postul de primsecretar al Asociațiunii îl ocupă dela anul 1895.

Activitatea ce a dezvoltat-o dr. Diaconovich în acest post, și rezultatele ce le-a realizat, se pot vedea în „darea de seamă“ ce a publicat-o în numărul din urmă al „*Transilvaniei*“ din anul 1903.

Deși expus la neîntrerupte atacuri în o mare parte a organelor noastre de publicitate, dr. Diaconovich a avut în activitatea sa dezvoltată în sinul „Asociațiunii“ întreg concursul Comitetului central și cu ajutorul acestuia a realizat lucrări și instituțiuni de însemnătate extraordinară în viața noastră culturală-națională. Îndată după alegerea lui de prim-secretar a purtat o luptă grea și încoronată cu rezultatele cele mai multămitoare în afacerea *modificării statutelor* și apoi pentru aplanarea dificultăților ce de-atunci încocoace s'au făcut Asociațiunii în diferite rânduri din partea guvernului, până chiar și în preseara serbărilor din anul acesta.

Pe baza statutelor modificate s'a făcut apoi noua organizare a Asociațiunii în centru și în despărțăminte, și că aceste *lucrări organizatorice*, redigiate toate de dr. Diaconovich, au fost făcute cu pricepere, aceasta dovedește funcționarea destul de regulată a organiz-

mului mare și în împrejurările date și nealterabile la tot cazul foarte greoiu al „Asociațiunii“.

Afară de aceste, toate creațiunile mai însemnate ale „Asociațiunii“ din deceniul din urmă, sunt opere ale lui dr. Diaconovich, inițiate și în mare parte și executate de dânsul.

Astfel »*Enciclopedia Română*«, care pe lângă toate scăderile ce le are și ce în mare parte au fost inevitabile la o asemenea publicațiune avizată numai la generositatea autorilor români și creată fără cea mai mică jertfă din partea „Asociațiunii“, este și va rămâne pentru lung timp o operă monumentală, care ne face neîntrerupt servicii foarte prețioase pentru popularizarea științelor, pentru lățirea cunoștințelor folosite și mai ales pentru întărirea conștiinței și culturi noastre naționale. Singur numai faptul că această publicațiune, lipsită de ori-ce fonduri bănești, a putut întruni la o lucrare comună în timp de 8 ani peste 200 de scriitori români distinși din toate părțile, formează un extraordinar titlu de merit, un adevărat eveniment în istoria literaturii noastre și un rezultat care fără îndoială nu s'a putut realiza decât prin o muncă uriașă, prin o energie de fier și prin un talent organizatoric extraordinar.

O creațiune tot atât de importantă este *Muzeul istoric și etnografic*, și și realizarea acestei instituțiuni este în mare parte meritul lui dr. Diaconovich. Dânsul a inițiat înființarea lui, a condus în butul greutăților ce le-a întâmpinat din unele locuri, toate lucrările pentru procurarea mijloacelor materiale prin o loterie și prin colecte și a contribuit foarte mult și la întocmirea cu rezultat atât de multămitor a planurilor de zidire și la exoperarea concesiunii pentru deschiderea frontului Muzeului spre parcul orașenesc. Și că toate aceste lucrări au fost sevârșite cu chibzuială și cu un zel neobosit, aceasta o dovedește mai eclatant faptul, că în împrejurările vitregi în cari trăim, s'a putut realiza deja după 7 ani o instituțiune atât de falnică fără cea mai mică jertfă din partea „Asociațiunii“.

Tot astfel și inițierea și organizarea *secțiunilor științifice-literare* au fost opera lui dr. Diaconovich, și dacă această tinără instituțiune până astăzi nu a putut realiza lucrări mari, cauza de sigur nu zace în defectele interne ale acestei creațiuni, ci în alte dificultăți independente de „Asociațiune“ și de organele ei. Dar judecând leal și real, nu se va putea nega, că secțiunile și în primul lustru al existenței lor, au revârșit o lucrare destul de frumoasă, care formează un bun prognostic pentru viitorul lor.

Tot după inițiativa lui dr. Diaconovich a fost creată și „*Biblioteca populară a Asociațiunii*“, care continuându-se în condițiunile în cari a apărut în timpul mai nou, va putea deveni un factor însemnat pentru înaintarea culturii poporului nostru.

Mai rămâne de amintit expozițiunea etnografică și istorică-culturală cu care a fost inaugurat Muzeul „Asociațiunii“. Și această mare și frumoasă întreprindere a fost aranjată la propunerea și după planul lui dr. Diaconovich, și succesul ei este a se atribui lui în parte nu neînsemnată.

Nu este aici locul de a ne pronunța asupra întrebării, dacă pretențiile ce se formulează din atâtea locuri față de activitatea și chemarea prim-secretarului „Asociațiunii“ și nemulțămirea ce s'au ivit ici-colea, în deosebi față de activitatea lui dr. Diaconovich în acest post, — sunt ori nu juste? Nu încap înse în-

doială, că în timpul cât dânsul a condus lucrările „Asociațiunii“, timp care în nici o privință nu poate fi numit favorabil, s'au creat instituțiuni monumentale și s'au sevârșit lucrări de mare importanță și de valoare durabilă pentru viața culturală a Românilor din această țeară.

Frământare.

Mi-e data 'n drum să le găsec!
De ies cu plugu 'n cântători —
Mi-e drumul pe-aici către ogor
Și trec pe-aici — și la izvor,
Aici ești tu, și me crucesc,
Că 'n satu 'ntreg îi numai Ana
De lucru bună, că-i cu cana
La fântână până 'n zori.

Și mulți o zic, că de lăut
E rea vâlceaua din Vlădești,
Tu-o știi. Vâlceaua unde ar...
Și caru-ți dau cu boii 'n dar,
Și singur eu me dau bătut,
De tu-i află acolo fată
La înălbit. Dar tu surată
Pânza-acolo și-o nălbești.

Și alte fete sara vin
Să ducă apă din izvor.
Dar, vezi că seama tu-ai băgat,
Că-i vară, și-apa, dacă-a stat,
Îi foc de rea. Și nu te-alini
De nu te știi, c'ai apă rece:
Și — iute cana... „Cine-mi trece?
Sandru!? Nu ești tu 'n ogor?“

Dar, n'o știi tu, că la izvor
S'adapă juncii 'n sat la noi,
Și d'aia 'ntrebi și nu me mir,
Dar alții 'ntreabă fără șir,
Că 'n casa voastră cui îi dor
De-atâta apă des schimbată?
Și-am zis, că 'n asta tu, surată;
Faci poruncă pe la voi.

Că seara iar se schimbă 'n vas,
Poruncă nouă-i pe la voi.
Și bine faci, se chibzuești,
S'ajungi târziu, să nu găsești
Îndesuială. C'ai remas,
Și-alaltăeri cu cana spartă.
Și-s fete, proaste foc, surată.
Și ori-și-cum... și nu-s ca noi...

De-aceea-aștepți, că 'ndată vin
Flăcăi cu juncii la-adăpat.

Și tu ești slabă, vadra-i grea,
S'o lași pe-o fată, vai de ea
Să se pornească! Oh, ba bin',
Că sar flăcăii și 'ntr'o clipă
Zeci de mâni s'azvârl pe șibă...
Treabă-ți fac pe nerugat.

Tu rizi apoi și me întrebi:
„Să nu-ți ajute aști flăcăi?
Ai patru boi și nu-i putea,
O vadră singură și-e grea...
Ori poate-ai fost atunci în trebi,
Când te-am rugat să-mi umpli cana?
Că-i slab. Tu, nu-i lăasă pe Ana
Să adepă juncii tei?“...

*

Și multe — multe mi-ai făcut.
Tu singură me înfierbinți,
Și 'ntrebi apoi de ce-s aprins?
Și când cu dreapta te-am cuprins,
Tu n'ai lăsat, că și-a părut,
Că „Sandru-i prea 'ndrăzneț și-obraznic“...
Da-ai ris cu ochii; ris zburdalnic,
Pierzător de multe minți.

Dar una-ți spun și tu s'o știi:
Răbdarea 'n dor răbdare nu-i.
Și stau acum, că sunt în saț,
Să-mi vii tu înse la spălat
Odată numai... Și-ai să vii,
Că și eu merg... Atunci, surată,
Îmi poate zice biata fată:
„Vrei tu mamii să te spui?“

Virgil Cosma.

Ceva despre „Wilhelm Tell“.

(Urmare.)

După ce acordul introductiv al piesei ne lămu-rește despre țeara, timpul în care se petrece și atmos-fera încunjurătoare — actul întâi — și asta este che-marea actului prim în piesele mai mari — acțiunea întrezărită și prinsă ar trebui dusă mai departe. Planul acesta înse este întrerupt de expoziția unei noue acțiuni. Sch. plănuieste acest episod pentru actul prim și de fapt și se cade să facă parte acolo.

Nobilimea elvețiană, despre care s'a vorbit nu-mai în treacăt până acuma, este introdusă în piesă prin persoana baronului de Attinghausen. Baronul este un om bătrân, de 85 de ani, de origine elvețiană. Își trăiește ultimele zile ale vieții în castelul seu din Uri, încunjurat de credincioasele sale slugi și de iubirea compatrioților sei. Un singur lucru îl amărăște; nepotul seu Rudenz, e prins în mrejele curții Austriace și n'are inimă pentru neamul seu. Îl cheamă la dânsul. Îi puse la inimă soartea desperată a neamului, îi descrie fărădelegile locțiitorilor împărătești și-l muștră

pentru nepăsarea lui față de ranele țerii. Dar nepotul nu vrea să asculte de sfaturile unchiului. I-e rușine de originea lui cinstită, i-e rușine de batjocura cavalierilor aruncată asupra originii sale, un gând mai mare îl preocupă să se înroleze în suita nobililor renegându-și neamul. Și asta i-o spune în față bătrânului seu unchiu.

Baronul vede, că nu-i nici o scăpare, dar întrevede cauza — nepotul s'a îndrăgît într'o damă dela curte — și-l muștră pentru asta, iar când Rudenz observă plin de amărăciune și batjocură :

„Ce putem noi un neam de păstori, cu armatele lui Albrecht!“ Bătrânul Attinghausen îi răspunde :

Pe-acest popor-păstor învață de-l cunoaște — Băete!
Eu îl cunosc, în fruntea lui luptat-am,
Și l-am condus în luptă, la Faventa.
Să vină numai să ne-arunce jugul,
Ce hotărîți suntem cu toții să-l repunem!
— Învață tu și simte din ce neam faci parte!
Și n'aruncă prețioasa nestimată, care-o ai
Pe orbirea fără noimă, ce străluce. —
Să fii un cap al unui neam, ce *liber*,
Din dragoste de tine, s'alipește,
Ce 'n viață și 'n moarte credință ție-ți jură,
Aceasta fie-ți fala, *asta* nobilimea
De care să fii mândru. — Leagă strâns,
De tine înnăscuta-ți lege
Și patriei, scumpei patrii, te 'nrolează
Și sufletul întreg robit îl ține;
Aici îți stă cu rădăcini adânci puterea,
Colo, pe 'ntinsul lumii, stai tu singur
Nuia plâpândă, frântă de furtună!

Dar nici vorbele acestea n'au nici un folos. Rudenz își părăsește unchiul și pleacă spre Altdorf unde se află cetatea Habsburgilor.

După episodul acesta urmează una dintre cele mai celebre și mai grandioase scene dramatice, din câte s'au scris vre-odată nu numai în literatura germană, ci în întreaga literatură universală — *adunarea dela Rütli*.

Rütli este o poiană în nemijlocită apropiere de Brunnen, în cantonul Uri. Locuitorii cantoanelor o pot ajunge ușor fiind aproape de cele 3 granițe. Aici și-au dat întâlnire fruntașii cantoanelor pentru ca să se sfătuiască asupra celor ce au să întreprindă.

E foarte greu să descriu în alte cuvinte întreg decursul scenei acesteia. Lucrul cel mai bun să ce-țești întreagă scena în original sau într'o traducere aleasă — ceea-ce până acuma, durere, ne lipsește.

Efectul, pe care îl produce asupra auditorului, este mareș. O noapte întunecoasă, numai lacul din depărtare și albeața ghețarilor licăresc prin întunec. Din munți scoboară trimișii din Unterwalden cu Melchtal în frunte. Mai târziu sosesc pe luntri cei din Schwyz cu Stanffacher. Melchtal le povestește cum a găsit toate spiritele gata de luptă, cum a străbătut plaiurile și munții și-a îmbărbătat pe oameni. Cei sosiți se fac cunoscuți între-olaltă. Sosesc și cei din Uri, cu mare încunșor, anunțându-se de departe cu glas de tulnic.

Acum sunt cu toții la olaltă : câte 10 din fie-care canton, cu câte un conducător în frunte. Țin adunare după obiceiul strămoșesc, — deși nu ziua, căci:

„E noapte acum, dar dreptul luminează“, puțini la număr, dar trimiși din partea întregului neam. Aleg pe cel bătrân de conducător al sfătuirii, și încep să-și destăinuiească plânsurile. Unul le spune despre trecutul lor glorios, despre primii coloniști, cari au venit prin ținuturile acestea, despre independența lor. Le vorbește despre legătura lor, că sunt dintr'o tulpină și de un sânge, le spune cum au ajuns să lege alianță cu împăratul Habsburg Frederic și descrie persecuțiile de-acum; nebăgarea în seamă a legilor țerii, și nelegiuirile locuitorilor împărătești.

Din toate piepturile izbucnesc oftările de nemulțumire, ochii tuturor sunt plini de chinuri îndurate, iar fețele se înseninează par'că când Stanffacher le zice :

„Da, puterea de tiran chiar margini are.
Când asupritul dreptul nu-și găsește,
Când jugul să-l târască nu mai poate —
El mâna 'ntinde făr' de teamă 'n nori
Și drepturile sfinte și le smulge,
Cari stau în ceriuri fără să se schimbe,
Și neclintite — asemeni stelelor —
Chiar viața de demult se 'ntoarce iarăș,
Când omul stă în față cu un seamăn —
Si (un ultim mijloc), de-i lipsește altul,
Apucă sabia, vrednicu-i tovarăș —
Dintre moșii pe cea mai scumpă nouă,
Avem dreptatea s'apărăm — căci țeara,
Nevestele și scumpa-ne odrazlă,
Ne stau în față și ne cer socolă!“

Trimșișii chibzuesc. Toate modalitățile le trag la socoteală. Dacă n'ar fi bine să se plângă împăratului ? Dacă n'ar fi bine să mai aștepte ?

Dar unul le spune că împăratul nici nu l-a învrednicit de ascultare, — altul zice că momentul a sosit.

Se hotăresc, după multă chibzuială cu minte, — să amâne rescoala până la Crăciun. Până atunci să suferă fără murmur toate — să se pregătească până atunci, ca la un semn dat să izbucnească.

Și căpeteniile cantoanelor își întind mâinile vânjoase, le împreună cu ceilalți trimși și în întunecul nopții, la lumina bolnavă a torțelor jură — răzbunare pentru fărădelegi, rostind cu toții, cu voce înălțată și cu ochii înspre ceriuri, jurământul devenit celebru :

Noi vrem să fim un singur neam, ca frații,
Să ne-ajutăm în pace și 'n răstriște.
Și liberi vrem să fim, ce-au fost părinții,
Mai bine să murim, decât în lanțuri,
În Domnul Dumnezeu ne stă credința,
De mână omenească teamă n'avem !

Jurământului acestuia solemn îi urmează un reșărit superb de soare. Munții sunt o flacăra înroșită, orizontul e încetul pe încetul potopit de lumină, care se răspândește de-asupra capetelor bărbaților dându-le o aureolă de sfinți.

Grandios, sublim ! Vezi omenirea întreagă cum se revoaltă și caută să rupă lanțurile grele ale sclăviei.

(Va urmá).

Horia Petra-Petrescu.

Apă proaspătă

Steaua Orientului.

Roman istoric.

(Fine.)

Un flamand îi apucă spada, care atâta sânge de păgân vărsase, și-i reteză capul.

Bațjocurile bestiale, cu cari ostașii ucigași au desonorat cadavrul eroului, vor servi de dovadă pentru tot-de-auna la ce adâncimi mocirloase cade firea omenească, dacă e îmbătăta de patima urei.

Ostașii duri, orbiți de bucurie că le-a reușit fapta mișeloasă, între strigăte selbatice tăriră prin tină trupul golit de hăine al lui Mihaiu-Vodă. Flamanzii îi beliră bucăți mari de piele de pe spate, coaste și umeri, crezând că aceste talizmane le vor aduce noroc și-i vor apăra în lupte.

Capul lui Vodă despărțit de trunchiu fu pus pe cadavrul unui cal, ca cei-ce atâta vreme tremurată de privirile lui fulgerătoare să-l poată bațjocuri acum fără frică.

Trei zile zăcuse cadavrul lui Mihaiu-Vodă în șanțul de lângă drum, până când niște Sârbi îl astupară într'o gaură mică, „să nu fie mâncat de câni“ cum se exprimă „Szamosközy.*)

Basta, rușinat în suflet de bestialitățile sbirilor sei, în urmă dădu poruncă să-l îngroape în biserica din Alb-Iulia ce o zidise Mihaiu-Vodă.

Mâni pioase de Români ridicară de-aici mai târziu moaștele sfinte și le așezară spre odihnă vecinică în mănăstirea din Deal de lângă Târgoviște.

De trei sute de ani aici zace „Steaua Orientului“, care neajutat de nime, a împlinit odată visul tuturor Românilor!

Odată cu Mihaiu-Vodă a fost ucis și înțeleptul seu sfetnic, banul Mihalcea. Mosneag de șeptzeci de ani, el reuși să se ascundă într'o moară lângă Turda. Flamanzii înse îl aflară și aici, cari, necinstind bătrânețele lui, între cele mai oribile chinuri îi luară viața, după-ce înzădar se trudiră să scoată din el cuvinte cari, ar fi compromis pe Mihai-Vodă.

Cadavrul lui, Flamanzii îl aruncară la Alba-Iulia într'o groapă de prund, de unde îl scoaseră câni și-l mâncară.

XV.

Epilog.

Mateiu, îndată ce s'a convins că vestea despre re'ntoarcerea lui Mihaiu-Vodă e adevărată, s'a pus la drum să-și ocupe locul cel avuse mai-nainte în armată.

Inima lui tresări de bucurie, când pe drum auzi de izbânzile dela Goroslău și Cluj. Ar fi dorit să aibă aripi să sosească mai îngrabă la Turda.

Când el a sosit înse pe câmpia Turzii, sânge-roasa tragedie se sevârșise deja. Mihaiu-Vodă eră mort, și trupele sale parte risipite, parte trecute la Basta.

*) Drept dovadă a nefermuritei uri, de care Ardelenii erau stăpâniți în potriiva domnului român, să stee aici „epitafiul“ ce-l făcuse Szamosközy la moartea lui Mihaiu-Vodă :

Hic jacet ille ferus, latro merus et Nero verus :
Lacus, atros Dacus, scelerum lacus, iille Valachus.
Haec quotransitis, bis arve... et ibis.

Condeiful îmi refuză a reproduce în românește aceste expresiuni triviale.

Cu sufletul sdruncinat de durere el se re'ntoarse la ai sei.

În țara aceasta el nu mai avea ce căută. Moșia sa eră deja în mâni străine. Nu mai avea nici o nădejde să și-o recapete. Eră prea compromis înaintea lui Csáky; în țară se pornise de nou o goană nebună în contra aderenților „Valachului“.

După multe frământări de minte, cumpănind împrejurările nefavorabile, în sfârșit el se decise să treacă în Muntenia.

Numai cât toate strimtorile erau păzite de oamenii lui Csáky!

Bătrânul Anchidim și aici îi veni în ajutor cu sfatul seu :

— Nu fiți îngrijați că n'am putea trece în Muntenia — zise el. — Cunosc destule căi, pe cari putem trece munții, dacă ar fi păziți aceia și de zeci de mii de oameni.

Peste câteva săptămâni, Mateiu Melinda și Dochița îngenunchiau plângând lângă Anchidim, care zăcea lungit pe spate la umbra unui brad secular de-ai Carpaților.

Boala ajunsese pe sermanul moșneag pe drum, când conducea pe iubiții sei la fericire nouă, la viitor mai senin, decât cum le fusese trecutul.

Soarele se apropiă de sfințit, sărutând cu razele sale o roșată înșelătoare pe chipul palid și sbârcit al bătrânului.

— Nu fiți necăjiți, dragilor mei! — gemu dureros Anchidim. — Toate lucrurile trebuie să aibă un sfârșit. Eu am trăit destul... Suntem pe virful muntelui, de-aici n'aveți decât să coboriți pe plaiurile Munteniei. Voi veți fi fericiti... Sunteți tineri, puteți începe viață nouă. Eu înse, care îmi hrănesc sufletul numai din amintirile trecutului, ce aș și căută în alta țară?... Sunt prea bătrân să me deprind de-acum înaintea la datini noue.

Pleoapele sale căzură grele pe ochii sei încinși de ceața morții apropiate, din peptul seu eșiră suspine dureroase.

Într'un târziu își deschise ochii și scormonind în traistă scoase de-acolo un teanc de scrisori.

— Păstrează, Mateiu, aceste scrisori — șopti el abia auzibil. — Sunt hrisoave de-ale lui Mihaiu-Vodă. În Muntenia vei avea trebuință de ele.

Buzele sale abia reușiră să mai adauge cuvintele următoare :

— Pe mine me îngropați aici la trupina acestui brad.

Noaptea se coborî într'aceste, senină și recoroasă, peste munți, Anchidim înse nu mai simția nimic din acest farmec. Sufletul seu vorbiă în aiurări febrile cu ființe din cealaltă lume.

Într'un târziu el își deschise ochii și și-i aținti pe un punct îndepărtat... O expresiune de bucurie nespuse se puse pe fața muribundului... La apus se aprinse tremurător luceafărul de seară și zimbiă chemător către Anchidim, care par'că voia să-l soarbă cu privirea-i dornică.

Peste câteva clipe Anchidim Mohor eră mort.
Spiriț blând, moarte senină!

Mateiu și Dochița în Muntenia au ajuns la vază și stimă mare.

Melinda, sermana, întrând într'o mănăstire, a îmbrăcat vălul călugărițelor, păstrând în inima-i sângeraută amintirea junelui mult iubit, care și-a jertfit viața pentru a ei și rostind în toate zilele ruguciuni ferbinti pentru odihna sufletelor cari îi fuseră de ajutor în mult sbuciumata sa viață.

Tit Chitul.

Evantaliul doamnei Windermere.

Piesă teatrală în 4 acte de *Oscar Wilde*.

(Urmare).

ACTUL AL PATRĂLEA.

Decorul din actul dintâi.

Scena 1.

Lady Windermere singură, apoi *Rose*.

Lady Windermere. (Zace pe canapea) Cum să-i spun? Nu pot să i-o spun, aş muri de ruşine. E o minune cumplită, că am putut scăpa neobservată din acel loc infern. Mrs. Erlynne a destăinuit oare cauza adevărată și povestea evantaliului? Oh, de va ști bărbatu-mi întâmplarea asta — nu voi mai putea să-i privesc în ochi de ruşine? Nici odată nu m'ar iertă. (Sună) Omul crede că este în siguranță scutit de ori-ce ispită, păcat și nebunie. Și de-odată — oh — viața e stricată — nu noi o guvernăm, ci ea ne duce pe valurile-i.

Rose. (Vine dinspre dreapta.) Mylady ați sunat?

Lady Windermere. Când a venit lord Windermere acasă?

Rose. La cinci ore, mylady.

Lady Windermere. La cinci? Cu ceva mai târziu de acel timp, bocăni la uşe-mi?

Rose. Da mylady, la unsprezece ore! — I-am spus, că mylady doarme.

Lady Windermere. Răspunde ceva?...?

Rose. Zise ceva despre evantaliul dv. Dar nu multe înțelesei din vorbele dlui. Mylady ați pierdut evantaliul? Nu-l aflu și Parker — spune, că nu e în sălile de primire. În toate locurile îl căută, chiar și pe terață!

Lady Windermere. N'are de-a face... Spune-i lui Parker să nu se ostenească. E în ordine. (Rose merge — Lady se ridică.) Mrs. Erlynne îi va spune totul. Cred că cineva se poate sacrifica sub impresia unui moment, nobil, curajos și marinimos. Dar' despre clipa trecută, în sfârșit totuși îi pare că făcuse prea mult... De ce să fie în perplexitate, când e vorba despre nimicirea morală a ei ori a mea? — Dacă înse ea nu i-a spus nimica, datoria mea e să-i spun eu.

Scena 2.

Lord Windermere, Lady Windermere.

Lord Windermere. (Vine dinspre stânga.) Margaretă (O sărută.) Ce palidă ești!

Lady Windermere. Am dormit foarte reu.

Lord Windermere. (Șed amândoi pe canapea.) Te compătimesc! — Venisei târziu acasă și nu voisei să te rezesc. — Plângi dragă?

Lady Windermere. Da, plâng, căci doresc să-ți spun ceva, Arthur.

Lord Windermere. Iubito, tu nu ești sănătoasă; ești istovită. Să mergem la sate. *Selby**) te va restabili. — Saisonul s'a sfârșit. N'are înțeles să rămânem și mai departe în Londra. — Micuț! Dacă dorești, putem să plecăm chiar azi încă. Putem pleca la 3 ore 40 minute. (Se ridică.) Telegrafez îndată. — (Șade la masa de scris ca să scrie telegrama.)

Lady Windermere. Da, să plecăm, azi. Nu, azi nu se poate, Arthur. Este cineva cu care trebuie să vorbesc înaintea de-a părăsi Londra, cu cineva, care fusese bună față de mine.

Lord Windermere. (Se ridică și se apleacă spre canapea.) Bună — față de tine?

Lady Windermere. Mai mult... (Se ridică și pășește la lord.) Ți-oi spune, numai iubește-me, iubește-me, precum me iubi ai odinioară.

Lord Windermere. Odinioară? Nu cumva gândești la femeea aceea depravată, care fuse aici ieri seara. (Șed amândoi.) Nu cumva crezi ș-acum, că eu...

Lady Windermere. Nu, acumă recunosc, că fusesi rea, — fusei ne bună.

Lord Windermere. Margaretă, ai făcut un bine primindu-o ieri seară — d'aici încolo nu-ți permit înse să o vezi...

Lady Windermere. De ce?

Lord Windermere. Margaretă, crezui, că mrs. Erlynne e o femeie, care — precum se zice — e mai bună decât o descrie faima. Crezui, că vrea să se pocăiască; crezui că vrea să-și ocupe de nou pozițiunea socială, pe care o pierdă în o clipă mașteră — cu alte cuvinte crezui, că vrea să înceapă viață nouă și cinstită. I-am crezut toate cuvintele. Me înșelai. — E femeie rea, nici n'ar putea fi mai rea de cum e.

Lady Windermere. Arthur, Arthur, nu judecă atât de aspru despre o femeie. Eu nu cred, ca mrs. Erlynne să fie rea.

Lord Windermere. Iubito, femeea aceasta este o disqualificată. Zădarnic dorește să ne strice — nu-ți permit să o revezi.

Lady Windermere. Dar eu voi să o văz — doresc, să vie aice...

Lord Windermere. Nici odată!

Lady Windermere. Odată venise ca oaspele teu — acum vie ca al meu oaspe.

Lord Windermere. Măcar de n'ar fi venit nici odată.

Lady Windermere. (Se ridică.) Târziu, Arthur.

Lord Windermere. (Se ridică.) Margaretă, dacă ai ști că unde se duse mrs. Erlynne ieri seară după ce părăsi casa noastră, atunci nu i-ai dori societatea. În adevăr s'a purtat scandalos.

Lady Windermere. Nu mai pot suferi, Arthur trebuie să-ți spun. Azi noapte a...

Parker. (Întră aducând evantaliul doamnei și un bilet de vizită, pe o farfurie de argint.) Mrs. Erlynne aduse înapoi evantaliul doamnei, pe care îl duse din nebăgare de seamă ieri. A scris ceva pe bilet...

Lady Windermere. Poftească mrs. Erlynne. (Citește biletul de vizită.) Spune-i, că o văz bucuros. (Parker iese.) Dorește să vorbească cu mine, Arthur.

Lord Windermere. (Citește biletul și el.) Te rog Margaretă, nu-o primi! Ori atunci permite-mi să vor-

*) Sat renumit în Anglia. Nota la Emil Isac.

besc eu mai dintâi cu ea. E femeie periculoasă. Nu-ți închipuești — ce faci?

Lady Windermere. Primindu-o?

Lord Windermere. Veți avea năcaz, iubito. E trebuință nepofolită, să vorbească cu mai dintâi cu ea.

Lady Windermere. De ce?

Parker. (între.) *Mrs. Erlynne.* (*Mrs. Erlynne* vine, *Parker* iese.)

Scena 3.

Aceiași: *Mrs. Erlynne.*

Mrs. Erlynne. Bună ziua, lady Windermere. (Către lord.) Bună ziua. — Me jignește mult afacerea cu evantaliul. Nu-mi pot închipui cum se putu întâmplă greșala aceasta scârnavă. Mare nepoliteță din parte-mi... Și fiind silită să părăsesc grabnic Londra, fusese necesitate să-ți aduc înapoi evantaliul și să cer scuze pentru purtarea-mi, și să-mi iau ramas bun dela dta.

Lady Windermere. Remas bun? Pleci cu siguranță, mrs. Erlynne?

Mrs. Erlynne. Plec în străini. Nu-mi place clima Angliei. Îmi atacă inima. — Pentru mine e bună numai clima de sud. În Londra sunt mulți oameni serioși și multă negură, lord Windermere. Nu știu de văzduhul' geros sunt oamenii serioși, ori de oamenii serioși e văzduhul' geros — paralizează gerul. Deci după ameză plec...

Lady Windermere. Azi după ameză? Și eu dori-am să te cercetez.

Lord Windermere. Îmi pare reu că trebuie să pleci.

Lady Windermere. Nici odată nu te voiu vede-a, mrs. Erlynne?

Mrs. Erlynne. Mi-e teamă: nici odată. Viața noastră e despărțită. Totuș aș dori să-ți cer ceva... Aș dori să am fotografia dtale, lady Windermere; mi-o dai? Nu îți poți închipui cât de recunoscătoare îți voiu fi.

Lady Windermere. Oh, cu plăcere! Aci e pe masă. Ți-o arăt. (Merge la masa de scris.)

Lord Windermere. (Către mrs. Erlynne încet.) După purtarea-ți de ieri noapte, îmi pare curios, că ai cutezat de-a te furiașă între noi.

Mrs. Erlynne. (Dând din umere.) Iubite Windermere, înainte de toate: purtarea, apoi moralul.

Lady Windermere. (Merge la canapea.) Mi-e frică că fotografia aceasta este idealizată, căci eu nu sunt atât de frumoasă.

Mrs. Erlynne. Ești mult mai frumoasă. Dar' nu ai o fotografie, în care e fotografiat și feciorașul dtale?

Lady Windermere. Da! Am una! Ți-ar plăcea să o ai?

Mrs. Erlynne. Da!

Lady Windermere. Îți voiu aduce-o, dacă me scuzi, pe-o clipă să te părăsesc. E în odaia mea.

Mrs. Erlynne. Nu te osteni, lady Windermere,

Lady Windermere. Nici un pic nu me ostănește.

Mrs. Erlynne. Mii de mulțumite. (*Lady Windermere* iese.)

Scena 4.

Mrs. Erlynne, Lord Windermere.

Mrs. Erlynne. Azi nu ești dispus bine, Windermere? De ce? Margareta și noi suntem împrietenite.

Lord Windermere. Nu te pot suferi alături de ea. Apoi nici nu-mi spuseseși adevărul, mrs. Erlynne.

Mrs. Erlynne. Vrei să zici, că ei nu i-am spus adevărul?

Lord Windermere. Câte odată doresc, să-i fi spus. Prin asta m'ai fi ușurat de amarul și gândurile acestor șase luni. Ca să nu știe soția mea, că muma ei pe care o credea moartă — trăește, și că e femeie despărțită, care pribegeste lumea sub pseudonim — ți-am plătit datoriile, ți-am dat bani, ieri me svădii cu ea, pentru cea dintie dată de când trăim împreună. Dta, nu vrei să înțelegi jalea mea... Eu numai atâta îți mai spun, că cel dintâi cuvânt amar îl spusai pentru dta soției mele. D'aceasta nu te pot suferi alături de ea. Dta îi murdărești naivitatea ei. Odat' crezui că dta pe lângă toate păcatele și vițiile, ești sinceră și cinstită. M'am înșelat.

Mrs. Erlynne. De ce o zici asta?

Lord Windermere. M'ai silit să te invit la balul soției mele.

Mrs. Erlynne. La balul fetei mele!

Lord Windermere. Ai venit, și la o oră după părăsirea casei noastre, te-au surprins în locuința unui bărbat — și te-ai discualificat înaintea lumii.

Mrs. Erlynne. Așă-i.

Lord Windermere. Am dreptul de-a te considera de ori-ce creatură — dta ești femeie blăstămată și rea! Am dreptul să te eschid din aceasta casă și să nu-ți permit de-a te apropiia mai mult de nevasta-mi.

Mrs. Erlynne. Adecă: de fata-mi...

Lord Windermere. N'ai dreptul de-a o numi fata dtale. Ai părăsit-o, când zăcea în leagăn, ai părăsit-o pentru ibovnic, care te părăsi pe dta.

Mrs. Erlynne. Lui îi atribuești acest merit, lord Windermere, ori mie?

Lord Windermere. dui, după ce te cunosc.

Mrs. Erlynne. Aibi grije ce zici!

Lord Windermere. Nu voiu rafină cuvintele mele pentru voia dtale. Privirea nu pătrunde până în sufletul dtale.

Mrs. Erlynne. Nu cred...

Lord Windermere. Oh, eu te cunosc! Douzeci de ani ai trăit fără fata dtale, făr' să gândești măcar la ea. Odat' ai cetit în ziare că fata dtale se mărită după un om bogat. Ocaziunea aceasta ți-a venit în ajutor. Dta ai fost convinsă, că eu sunt capabil de ori-ce sacrificiu, ca să scap nevasta mea de trista știre, că dta ești mama ei.

Mrs. Erlynne. Nu întrebuiță cuvinte atât de aspre, lord Windermere. Nu se potrivesc de dta. E adevărat că ocazia îmi veni întru ajutor... și eu folosii ajutorul!

Lord Windermere. Ai folosit ajutorul, și ieri seară l-ai pierdut, căci te-au demascat.

Mrs. Erlynne. Da, ieri perdui toate. (Pauză scurtă.)

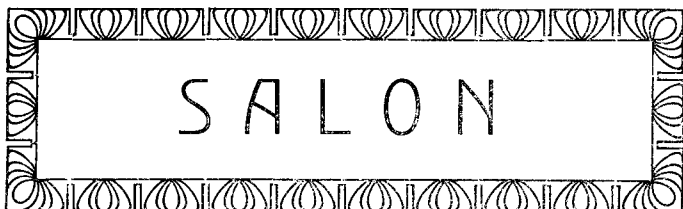
Lord Windermere. Ce privește evantaliul soției mele pe care l-ai lăsat la Darlington, — nu îți pot scuză faptul acesta. Nu mai pot privi spre acest evantaliu de-atunce. Nu voiu permite ca Margareta să-l întrebuițeze mai departe. — Căci e murdărit. — De ce nu l-ai reținut? Să nu-l fi adus înapoi.

Mrs. Erlynne. Îl voiu ținea la mine. E foarte draguț. (Ia în mâna evantaliul.) Il voiu cere dela Margareta.

(Finea va urmă).

Emil Isac.

Societatea pentru fond de teatru român.

Raportul comitetului către adunarea generală din Sibiu.

Onorată adunare generală!

Avem bucuria a ne prezenta înaintea dumneavoastră spre a ne da samă de activitatea desfășurată în anul 1904-5 la o ocaziune extraordinară de festivă, la această adunare generală, care face parte din șirul serbătorilor date de Asociațiunea pentru literatura și cultura poporului român, din incidentul deschiderii și îngaurării primului nostru muzeu etnografic și cultural.

Serbătorirea acestui moment cultural românesc de așa mare importanță, menită a atinge inima fiecărui român, ne înalță și inimile noastre într'un mod intensiv, căci știm și simțim, că prin aceasta se preamărește și munca și rezultatul activității unei societăți surori.

Dar pe lângă aceasta comitetul Societății pentru fond de teatru român mai are și alt titlu de bucurie; este de o parte succesul strălucit al adunării generale din Brad și de altă parte conștiința, că la înzestrarea monumentului cultural din fața noastră a contribuit și Societatea în cadrul dorinței ei.

Scena ridicată în această sală pe cheltuiala Societății noastre este un titlu de mândrie și satisfacție sufletească pentru toți aceia, cari se numără în șirul membrilor Societății pentru fond de teatru român.

Succesul adunării generale dela Brad, în privința înscrierii de membri noi, fundatori, pe viață, ordinari și ajutători, este neîntrecut în viața Societății de până acum. S'au fost înscris 11 membri fundatori, 21 pe viață, 51 ordinari, 127 ajutători. Succesul acesta frumos mărturisește de o parte despre inima largă a Zarandanilor pentru interesele culturale ale neamului nostru, dar de altă parte el face dovadă luptei energice, ce se poartă din partea poporului nostru pentru afirmarea noastră culturală-națională, precum și a faptului, că scopul urmărit de Societatea pentru fond de teatru român este apreciat de frații Zarandani la măsura necesară.

Și aceasta manifestație poate servi, mai ales din incidentul momentului ce serbătorim, de pildă și îndemn pentru toate celelalte ținuturi locuite de Români.

*

Revenind la chestiunile, cu cari s'a ocupat comitetul în decursul anului 1904-5, dela adunarea generală din Brad încoace, avem onoare a comunica următoarele:

Comitetul reales și întregit la adunarea generală din Brad a luat îndată în primire averea Societății și a continuat a îndeplini agendele reclamate de viața și propășirea Societății. Special nou alesul cas-

sar dl dr. N. Vecerdea a primit în administrare, pe lângă formele obicnuite, cassa și averea Societății. Atât cu această ocaziune, cât și în repețite rânduri comitetul a scontrat cassa și a constatat că toată averea Societății este în ființă. Averea este de altcum și acum în deposit la filiala „Albina“ în Brașov, care ni-o păstrează în mod gratuit. Date speciale despre averea Societății și despre mișcarea cassei în decursul anului 1904-5 se pot vedea din rapoartele și socotelile casarului. Averea Societății cu sfârșitul lunii lui iunie 1905 este de 365078.73.

Comitetul a ținut în decursul anului 10 ședințe în cari a rezolvat problemele curente și a inițiat pe cele necesare întru propășirea scopului Societății. Înainte de toate comitetul a căutat a îndeplini însărcinările date dela ultima adunare generală. A și îndeplinit toate conclusele, conform cu dorințele exprimate, afară de conclusul, prin care se cere compunerea unui regulament, în care să se normeze raportul și datorițele, ce au unui către alții comitetul și bursierii Societății. Comitetul ocupându-se de chestiunea aceea — i-s'a prezentat chiar și un proiect de regulament — a constatat, că aproape tot ce se cere a fi normat în doritul regulament, se cuprinde clar și în detaliu în „planul de acțiune al Societății, la capitli I. §§ 1-7 și II. §§ 1-9. Dar doue dispozițiuni mai sunt a se adauge: 1. despre obligamentul, în virtutea căruia comitetul să angajeze pe bursierii absolvenți în serviciul Societății și 2. despre stabilirea unui minim de salar anual pentru bursierii angajați.

Din cauza aceasta comitetul a aflat de bine a întregi numai dispozițiile cuprinse în cei doi capitli sus amintiți ai „planului de acțiune“ cu următoarea hotărâre:

1. „Societatea pentru fond de teatru român angajează pe bursierii absolvenți ai Societății, în serviciul seu, pentru scopuri teatrale, dacă aceștia corespund întru toate așteptărilor.“

2. „Retribuțiunea bursierilor angajați în serviciul Societății nu poate fi mai mică ca bursa avută și se va stabili din caz în caz.“

Comitetul s'a ocupat și de chestiunea trimisă de adunarea generală din anul trecut: „să se studieze: dacă este cu putință, ca Societatea să-și achiziționeze un fonograf, pentru scopuri științifice, ca să se adune și fixeze melodiile populare“; și în acest scop a însărcinat pe dl Augustin Bena, student la academia regească de muzică din Berlin, care se adresează cu o rugare către comitet pentru un ajutor, — să studieze sistemele fonografice și modul de lucrare cu ele. Dlu Aug. Bena, în baza cererii sale motivate, precum și în vederea necesității de a avea o putere pregătită pentru a lucra cu fonograful, comitetul i-a votat un ajutor extraordinar de 600 cor. pe anul 1904-5. Dl Bena în urma aceasta s'a și prezentat mai întâiu la Viena la ministrul de fiziologie, unde în baaza unui certificat liberat de comitet și a unei recomandări a dlui Iosif Popovici către directorul institutului dl dr. Hauzer, a putut face studii și încercări. Studiile în direcțiunea aceasta și le-a continuat apoi în Berlin. Din Berlin ni-a și prezentat un raport clar, recomandându-ne a face întrebuintare de acest mijloc al tehnicii moderne, în folosul muzicii populare.

Fiind-că într'aceea venise înse și dl dr. Ios. Popovici cu planul de a întemeia un laborator, în scopul de a studia, tot cu ajutorul fonografului, dialectele

limbei românești, și comunicându-ne, că la laboratorul seu intenționează și o „secțiune fonografică pentru fixarea limbei, a cântecelor rostite și cântate, ca să se prindă cadența accentului, farmecul melodiei și secretul ritmului” — comitetul nu a mai urmărit chestiunea, lăsând a se constată mai întâiu, dacă scopul măreț urmărit de dl dr. Ios. Popovici, este realizabil ori nu, în care caz, se înțelege, chestiunea, ce ne preocupă, se poate ușor deslegă.

În ce privește chestiunea premiului de 500 cor. pentru cea mai bună piesă teatrală din câte se vor prezenta, chestiune remasă neresolvată din anul trecut, comunicăm, că în baza opiniunilor comisiei cenzurătoare, comitetul n'a putut premia nici o lucrare din cele ce s'au prezentat la concurs; dar s'au declarat de vrednice de mențiune onorabilă piesele: „Pintea Viteazul” irag. în 4 acte și „Ireparabil” tragedie în 5 acte.

Cu terminul de 1 octombrie n. a. c. sunt alte două premii de acordat, unul de 500 și al doilea de 300 cor. — plus tipărirea pieselor premiate, pe spesele Societății, — pentru lucrări originale cu subiectul luat din viața românească.

Se știe, că s'a ținut de comitet compunerea unui conspect pentru piesele teatrale tipărite la noi, cari pot fi recomandate trupelor de diletanți spre prezentare. Piesele, cari s'au putut procura până acum, din diferite părți, și cari constituiesc biblioteca Societății, s'au împărțit conform cu hotărîrea adunării generale din anul trecut mai multor referenți spre studiere. Până acum nu ni-s'a retrimis rapoartele cu părerile referenților. Comitetul se va ocupa și în viitor de chestiunea aceasta și îndată ce va fi în măsură a compune acest conspect de piese, îl va pune în usul trupelor de diletanți. Dar de acum putem anticipa părerea, că puține piese se vor găsi.

Comitetul în vederea satisfacerii trebuințelor reclamate de împrejurările vieții noastre, precum și în vederea realizării postulatelor depuse în „Planul de acțiune al Societății”, a creat anul acesta două burse de câte 1200 cor.: una pentru pregătirea unei puteri în tragedii și drame și una pentru pregătirea unui actor comic. În scopul de a se constată talentul concurenților, comitetul a cerut, ca toți aceia, cari doresc a reflecta la aceste burse, să se prezinte aici la Sibiu în aceste zile, pentru a se supune la un fel de concurs public cu declamațiuni și reprezentări de partii din piese dramatice.

Cu regret trebuie să comunicăm la acest loc, că Societatea n'a fost cu noroc cu primul seu bursier. Jertfele însemnate, ce a pus până acum pentru calificarea acestei puteri, ce avea să conducă și organizeze mișcarea teatrală dela noi, în scopul pregătirii terenului pentru viitorul teatru, nu și-au adus roadele așteptate.

Comitetul în toama anului trecut găsisse cu cale a trimite pe bursierul Societății la București, ca în decursul anului 1904 5 să joace teatru pe scena Teatrului Național spre a se deprinde cu jocul pe scenă și spre a cunoaște toată tehnica teatrului. În scopul de a i-se realiza aceasta dorință, comitetul se adresase cu o rugare și către directorul Teatrului Național, către dl Ștefan Sihlean. Bursierul nostru dl Bârsan s'a reintors pe la Crăciun din București, hotărît să nu se mai ducă îndărăpt. Pe scena teatrului n'a putut pași nici-odată, din cauză, conform ra-

portului seu — că în mai tot timpul, cât a stat la București, la Teatrul Național se jucau mai numai farse și comedii, în care n'a putut lua roluri; iar la celelalte puține piese, din domeniul dramei și a tragediei, n'a putut ajunge.

În urma aceasta comitetul a însărcinat pe dl Bârsan ca în restul de timp până la sfârșitul anului să se îngrijească a aranja reprezentațiuni teatrale în asociere cu trupe de diletanți, și în baza experințelor câștigate să compună un plan de acțiune, care să desemneze terenul seu de muncă în vederea organizării și conducerii mișcării teatrale și a activității dsale din viitor.

Bursierul nostru dl Z. Bârsan, drept respuns la însărcinarea dată, declară în scris, că ne-având aplicare de-a lucra în sensul impus de dispozițiunile Societății, nu se poate pune în serviciul acesteia. Surprinderea comitetului i-a fost cu atât mai mare, cu cât legase cele mai bune speranțe de primul bursier al Societății, un talent dramatic pronunțat.

Dar în fața declarațiunii date în scris comitetul s'a văzut cu regrete silit, a primi dimisiunea bursierului Z. Bârsan și a-l absolvă în înțelesul dispozițiilor din planul de acțiune litera B. cap. I. §. 7. alineatul ultim, de obligamentului către societate, dar se înțelege numai cu rezerva impusă în acel §.

Comitetul central al Asociațiunii pentru literatura și cultura poporului român s'a adresat către comitetul Societății, cu rugarea de a lua în sarcina Societății noastre cheltuelile împreunate cu instalarea unei scene stabile și înzestrarea ei cu cele necesare pentru teatru, în sala festivă a muzeului național.

De oare-ce suma cerută pentru acest scop se ridică la o cifră însemnată, comitetul a fost pus în fața unei situațiuni dificile. Eră vorba: poate comitetul resolvă acea cerere, ori trebuia să convoace o adunare generală extraordinară? Având în vedere împrejurarea extraordinară, ce a însoțit această afacere, precum și importanța și urgența cauzei și a desideratului Asociațiunii noastre, comitetul a căzut de acord a resolvă cererea comitetului Asociațiunii sub rezerva aprobării ulterioare a adunării generale, enunțând înse tot-odată, că acest pas al seu să nu formeze cas de precedentă pentru viitor.

În urma aceasta comitetul Societății dstră apreciând motivele aduse de comitetul central al Asociațiunii pe lângă cererea sa, a decis, să vină într'ajutor societății culturale suore, la îndeplinirea operei morale, ce se pusesse în curs, cu atât mai vârtos, că ridicarea unei scene stabile în sala festivă a muzeului național, în un centru ca Sibiu, e în adevăr menită a contribui la dezvoltarea artei dramatice. Pentru acoperirea cheltuelilor reclamate de trebuințele pentru instalarea scenei și procurarea obiectelor de scenărie, comitetul, în baza indicațiilor deviselor și planurilor prezentate de comitetul Asociațiunii, a votat suma de 6000 coroane, pe care o-a și pus apoi, când a fost nevoie de ea, la dispoziția comitetului Asociațiunii.

În considerarea, că jertfa aceasta s'a depus în folosul dezvoltării artei dramatice conduse tot de o societate culturală românească, comitetul a ținut de bine a declara, că Societatea noastră nu reflectează la nici un drept de proprietate asupra acelei scene, ci numai la acel favor, că în cazuri, când Societatea noastră ar avea

trebuință de această sală și scenă pentru scopuri culturale și artistice, să i-se pună la dispoziție de către comitetul Asociațiunii.

Tot la aceea ocaziune a primit comitetul și invitaerea, ce i-se adresase de comitetul Asociațiunii, de a ține adunarea generală din acest an în Sibiiu, renunțând pentru acum la Reșița, unde fuseserăm invitați în anul trecut.

Ne mai permitem a ve comunica, că comitetul a cumpărat anul acesta manuscriptul original al operetei „Craiu nou“ al fericitului Ciprian Porumbescu, dimpreună cu dreptul de reprezentare al acelei piese, pentru suma de 500 cor. Sora fericitului autor: doamna Mărioara măritată L. Rațiu ne-a arătat, că voește să vândă acel manuscript Societății noastre, ca să rămână aici în Transilvania, unde a fost creată opereta cuprinsă în el. Comitetul, în vederea asigurării manuscriptului cu „Craiu nou“, care constituie o lucrare de preț în literatura muzicală dela noi, a decis să cumpere acea operetă.

Societatea a numerat anul acesta; 109 membri fondatori — 75 vii, 34 morți, — 105 ordinari pe viață — 79 în viață și 26 morți, — 183 membri ordinari, cu taxe anuale și 127 membri ajutători.

Și acum trebuie să dăm expresiune durerii noastre, că avem atât de puțini membri ordinari, când numărul clasei noastre culte și a fruntașilor țerani dela sate este azi atât de mare. Și apoi îndeosebi trebuie să ne doară inima, când vedem, că membri înscriși cu ocaziunea adunărilor generale, cei mai mulți sunt numai de ocazie, căci deja anul următor nu-și mai achită taxa. Sperăm înse, că serbătorea românească, ce se va da acum în Sibiiu și exemplul din Brad, vor constitui un început mai fericit în privința aceasta.

Membri fondatori și pe viață înscriși în anul trecut sunt:

a) fondatori:

1. Ioan Papp, episcopul gr.-or. al Aradului.
2. „Crișana“ institut de economii în Brad,
3. Dr. I. Papp avocat „ ”
4. Veturia dr. Papp n. Bontescu „ ”
5. A. Draia cassar la „Crișana“ „ ”
6. Iuliu I. Comșa preot în Crăciunești.
7. Iuliu Br. Hodoș directorul „Patriei“ în Blaj.
8. Dr. George Dobrin avocat în Lugoj.
9. Dr. Aurel Grozda avocat în Buteni.
10. Victor Popovici preot în B.-Ciaba.
11. Dr. Mihail Marcuș avocat în B.-Gyula.

b) pe viață:

1. Vasile Damian protopresbiter în Brad.
2. Dr. Pavel Opreșă director gimn. „ ”
3. Eugenia dr. Opreșă soție de dir. „ ”
4. Dr. Ioan Radu profesor gimn. „ ”
5. Petru Rimbaș preot „ ”
6. Ecaterina Rusu n. Puticiu „ ”
7. Sofia Cutean proprietară „ ”
8. Ioan Cutean comerciant „ ”
9. Nicolae Obădău „ ”
10. Ioan Stanciu „ ”
11. Dr. Valeriu Candrea pretor „ ”
12. Ioan German învățător „ ”
13. Romul Coțoiu comerciant în Baia de Criș
14. Dionisie Sida notar în Băița.
15. „Zărândana“ institut de credit și economii în Băița:

16. Letiția Draia socie de cassar în Brad.
17. Nicolae Popp preot în Ormindea.
18. Savu Stănilă preot în Ribița.
19. Aron Roman preot în Luncoiul-superior.
20. Cornel Condor preot în Călățele.
21. Dr. Andreiu Pop avocat în B.-Hunyad.

Diplomele încă nu s'au putut eliberă pe sama membrilor sus amintiți, din cauză că s'au epuizat blanchetele și până acum n'am fost în stare a procură altele noue. După diferite încercări ne-am adresat către apreciatul nostru pictor dl Octavian Smigelschi, fiind-că țineam ca în diplomele noastre să se remarcheze caracterul artei noastre românești din această țară. Dl Smigelschi ne-a și promis că ne va lucră un model, îndată ce va dispune de timpul necesar.

În anul trecut am avut durerea a luă la cunoștință moartea membrilor:

1. Ath. Cimponeriu judecător de tablă în pens. m. fondator.
2. Dr. George Lazar avocat, membru pe viață.
3. Goldschmidt fabricant, membru ordinar și
4. Dr. Eugeniu Șimonca avocat, membru ordinar.

În fine rugăm pe onorata adunare generală, să binevoiască a luă la cunoștință cele comunicate în acest raport și în special a admite următoarele propuneri:

1. A aprobă votarea ajutorului de 6000 cor. pe sama Asociațiunii pentru literatura și cultura poporului român în scopul instalării scenei și procurării obiectelor de scenărie din sala festivă a Casei Naționale.

2. A luă la cunoștință cumpărarea manuscriptului original cu opereta „Craiu nou“ de Ciprian Porumbescu, dimpreună cu dreptul de reprezentare a acestei operete.

3. A luă la cunoștință dispozițiile comitetului luate cu privire la rezolvarea chestiunii burselor, ajutoarelor și a premiilor.

4. A primă întregirea dispozițiilor din planul de acțiune, cu cele doue hotăriri ale comitetului, amintite mai sus.

5. A exprimă mulțumita onoratei direcțiuni a institutului de credit și economii „Albina“ pentru păstrarea gratuită.

Anuarul al VIII-lea de pe anul 1903/4, a apărut de sub presă, în vara aceasta, constituind un volum de 13 coale tipar, și s'a și împărțit tuturor membrilor Societății, fondatori, pe viață și ordinari, redacțiunilor de ziare și reviste și societăților culturale din patrie.

Si în acest anuar s'a publicat o dare de seamă amănunțită despre mișcarea teatrală dela noi, din 1904, scrisă de secretarul Societății. În această dare de seamă s'au consemnat toate reprezentațiunile teatrale aranjate în diferitele ținuturi de diletanți români împărțite după comitate. La urmă se dă și o consemnare alfabetică a comunelor, în cari s'au aranjat reprezentațiunile teatrale în anul 1904. Conform cu datele publicate se constată, că mișcarea teatrală la noi e în continuu progres. S'au consemnat 186 de reprezentațiuni, cu 7 mai multe decât în 1903. Diletanții s'au folosit de 124 diferite piese dramatice, — un spor de 10 piese față de anul 1903; În 131 de comune și orașe s'au dat reprezentațiuni teatrale în 1904, cu 14 mai multe decât în 1903.

6. A exprimat durerea pentru pierderea membrilor repositați în anul 1904/5.

7. A cenzurat socotelile și rapoartele de casă de pe anul 1904/5 și găsiindu-le corecte a le admite.

8. A da comitetului absolutul pentru chestiunea anului 1904/5.

9. A admite budgetul prezentat de comitet, pentru 1904/5.

Brașov, din ședința comitetului Societății pentru fond de teatru român, ținută la 5 august, 1905.

Virgil Onișiu,
v.-preș.

Dr. Iosif Blaga,
secretar.

TEATRU și MUZICĂ.

Baritonistul Corfescu a dat la 23 septembrie concert în Arad, care din punct de vedere artistic a reușit bine, dar sala n'a fost plină. — La 24 septembrie, dl Corfescu a dat concert la Șiria, unde publicul i-a sprijinit mai călduros.

BISERICĂ și ȘCOALĂ.

Mare serbare bisericească în părțile sătmărene. Sfințirea bisericii din comuna Sasari, pe care am anunțat-o în numărul precedent, sevrășită în duminica trecută, la 24 septembrie, de către Pr. SSA episcopul dr. Demetriu Radu, a fost o serbătoare bisericească română care a electrizat toată românimea de acolo și a făcut o impresiune care are să rămână vecinică. Au trecut 50 de ani, de când episcop român din Oradea-mare n'a îndeplinit o astfel de funcțiune bisericească la acea margine extremă a diecezei; un deosebit motiv acesta, ca bucuria credincioșilor din părțile acele să fie cu atât mai mare. Pr. SSA dr. Demetriu Radu, însoțit de canonicul Moise Nyeș și de secretarul dr. Corneliu Bulcu, a fost primit la gara din Baia-mare de șeful autorităților civile, cât și de preoțime, în frunte cu protopopul Șuta și de credincioși cu toate onorurile. De aici cu trăsurile până în comuna Sasari, un adevărat cortegiu de sărbătoare. Descinzând la parochul Alexa Pop, acesta i-a oferit portretul Pr. SSale pictat de renumitul artist Torma. Apoi s'a celebrat vecernia cea mare, iar după aceea preoții au spovedit sutele de credincioși. Duminică dimineața la 8 preoții au condus cu litie pe episcopul la biserica cea nouă, unde apoi s'a început ritul consacării, căreia i-a urmat s. liturghie, pontificată de episcopul asistat de mulți preoți. Eră atâta popor adunat, încât numai o parte a putut intra în biserică. Pentru cei dinafară, canonicul Moise Nyeș, distinsul predicator al catedralei oradane, a rostit o predică ascultată cu cea mai mare atențiune. În biserică a luat cuvântul Pr. SSA episcopul dr. Demetriu Radu și a pronunțat o cuvântare, cum numai Pr. SSA știe, încântând tot auditorul atât cu fondul cât și cu forma. Cântările rituale au fost executate de corul mixt din Ardasat de sub conducerea învățătorului Anderco. — După liturghie Pr. SSA a primit deputațiunile clerului din dieceza Gherla și Oradea, a damelor

din împrejurime, a mirenilor, a curatorilor bisericești din comunele învecinate și ale învățătorilor. La orele 2 banchet. — Seara bal. — Luni în 25 septembrie, Pr. SSA s'a întors la reședința sa.

Episcopul Ioan I. Papp în vizitațiune canonică. Pr. SSA episcopul I. I. Papp al Aradului a făcut la 21 septembrie n. (Sfântă Mărie mică) vizitațiune canonică la Boros-ineu, unde a fost foarte bine primit de mulțimea populației. La sf. liturghie a pontificat Pr. SSA, asistat de archidiaconul Roman Ciorogariu și de fruntașii clerului din acele părți. Cu asta ocaziune Pr. SSA a pronunțat o cuvântare, care a fost ascultată cu multă pătrundere. După liturghie Pr. SSA a primit la dl avocat George Feier, unde a descins, felicitările tuturor autorităților. Apoi dl și dna Feier au dat o masă bogată în onoarea episcopului, la care au luat parte toți fruntașii. După masă Pr. SSA și suita s'au întors la Arad.

Vicarul Mangra stingând biserica. Pr. C. S. vicarul Vasile Mangra din Oradea-mare, ca delegat al Pr. SSale episcopului I. I. Papp, a sfințit la 4 17 septembrie biserica din Lupoiaia comitatul Bihor. Actul sfințirii, care s'a făcut cu asistență de mulți preoți, a atras un numer mare de credincioși. Pr. C. Sa vicarul a rostit o cuvântare prea bine primită. Serbarea s'a încheiat cu un prânz comun.

Elevi înscriși la școlile centrale din Brașov. La gimnaziu s'au înscriș 222; la școala comercială 104; la școala reală inferioară 80.

La preparandia din Gherla, precum aflăm din „Răvașul“, au să se facă reforme îmbucurătoare. Director a fost numit dl dr. Petru Fabian; ca profesori s'au angajat dl Anton Domide dela pedagogia superioară din Budapesta și profesorii dela gimnaziul de stat din Gherla; Iuliu Karșai și Ioan Nicoara.

Protoprezbiteri noi. Consistoriul plenar archidiecezan din Sibiu, în ședința sa din începutul lui septembrie, a aprobat alegerea dlui Vasile Muntean, paroch în Cherechiu comitatul Arad, ca protoprezbiter al tractului Peștes comitatul Bihor. — Acelaș consistor a confirmat ca protoprezbiter al tractului Făgăraș pe parochul Nicolae Borlea din Viștea-de-jos.

Aviz abonanților.

Treiluniul iul. — septembrie se va încheia cu numărul viitor. Rugăm pe toți aceia ale căror abonamente expiră, să le înnoiască de timpuriu.

Călindarul săptămânei.

Dumin. după Înălțarea S. Cruci. ev. Marcu c. 3, gl. 6, v. 4.
„Zis-a Domnul: cea ce va să vie după mine...“

Ziua sept.	Călindarul vechiu	Călind. nou
Duminecă	18 C. Eumenie	1 Remigiu
Luni	19 M. Trofim	2 Leodgar
Marți	20 M. Eustatie	3 Candid
Mrcuri	21 Ap. Codrat	4 Francisc
Joi	22 M. Foca	5 Placid
Vineri	23 † Zem. S. Ioan Bot.	6 Bruno
Sâmbătă	24 M. Tecla	7 Iustina

Proprietar, redactor respunzător și editor: Iosif Vulcan. (Strada Áldás nr. 14 296 b).